

Політична епістемність: теоретичний та прагматичний аспекти

Токовенко О. С., Третяк О. А., Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

У статті розглядаються імперативи звернення сучасних політико-теоретичних розвідок до політичного знання й політичної істини. Встановлюються межі завдань сучасної політичної теорії, яка поступово оновлюється після постбіхевіористського перевороту. Вивчається релятивізм сучасного політичного знання, пов'язаний з особливостями політичної діяльності. Досліджено значення структури фундаментальних обґрунтувань політичного буття сучасності. Окреслюється вплив політичних доктрин, які мають претензію не лише на корекцію макрополітичного управління та перетворення життя соціуму на певних ідейних засадах, але також мають універсалістське значення. Висуваються гіпотези щодо політичної істини як частини поняттєво-категорійного апарату сучасної політичної науки, яка дозволяє провести експертизу відповідності концепцій взаємодії політичної системи та глобальної екосистеми. З'ясовується значення політичної епістемності відповідно до пріоритетів та критеріїв ефективних політичних рішень. Обґрунтовано розмежування між політизацією етнічності й етнізацією політики, які вносять до політичних систем країн світу елемент нестабільності. Підкреслюється значення застосування поняття політичної істини в рамках сучасних теоретичних дискусій і політичної практики. Розглядається вплив встановлення змісту та інтегрованого значення політичної істини як символу та реального явища у політичній науці та політичному житті сучасного світу. Вивчаються особливості еволюційної епістемології як парадигми впорядкування уявлень про шляхи здобуття вірогідного політичного знання. Проаналізовано специфіку політичної епістемності в еволюційно-культурному контексті як результату тривалого процесу апробації наукових і прикладних положень. Розкрито умови встановлення можливих та вживаних конотацій поняття істини в сучасному науковому середовищі політичної науки. Надано увагу процесам конституювання політичної епістемології, як субдисципліни політичних наук, що зорієнтована на отримання відповідей на фундаментальні питання сучасної політичної теорії.

Ключові слова: політична істина; політична епістемність; політична теорія; політична філософія; симулякр; етнічна імплікація

Political epistemology: theoretical and pragmatic aspects

Tokovenko O. S., Tretyak O. A., Oles Honchar Dnipro National University

The article examines the imperatives of applying contemporary political-theoretical intelligence to political knowledge and political truth. The limits of the contemporary political theory's tasks are being set, which is gradually updated after the post-behavioral turn. The relativism of contemporary political knowledge associated, with the peculiarities of political activity is studied. The significance of the fundamental justifications' structure of the political existence of the present day is investigated. The influence of political doctrines, which has a claim not only on the correction of macro-political governance and the transformation of the life of society on certain ideological principles, but also of universal significance, is outlined. Hypotheses are put forward on political truth as part of the conceptual-categorical apparatus of modern political science, which allows conducting an examination of the concepts' correspondence and interaction between the political system and the global ecosystem. The significance of political epistemicity is determined in accordance with the priorities and criteria of effective political decisions. The distinction between politicization of ethnicity and ethnization of politics, which introduces an element of instability into political systems of countries of the world, is substantiated. Emphasized the importance of concept of political truth applying within contemporary theoretical discussions and political practice. The influence of the content establishing and the integrated value of political truth as a symbol and a real phenomenon in political science and political life of the modern world is considered. The peculiarities of evolutionary epistemology as a paradigm of ordering ideas about ways of obtaining a plausible political knowledge are studied. The specificity of political epistemism in the evolutionary-cultural context as a result of a long process of approbation of scientific and applied provisions is analyzed. The conditions of establishing possible and used connotations of the notion of truth in the modern scientific environment of political science are revealed. The processes of the constitution of political epistemology, as a subdiscipline, focused on the answers to the fundamental questions of contemporary political theory, are given attention.

The main scientific-methodological and philosophical directions of interpretation of the concept of truth in relation to the main components of the political system and political process are considered. Established problems of finding the truth in modern political conditions characterized by variability and dynamism.

New centers of authoritative substantiation, which can become only institutionalized scientific communities, research centers, association of expert centers on the local, regional, national and global level, are considered.

The need to form an interdoctrinal and even deligative, based on the discussion and the open approval of political truth is analyzed. It is concluded that the epistemological dimension of political truth, focused on achieving reliable political knowledge on the basis of the intensive development of modern political theory, theoretical political knowledge goes through the improvement of the concept-categorical apparatus and previously established conceptual content.

Keywords: *political truth; political epistemicity; political theory; political philosophy; simulacrum; ethnic implication*

Политическая эпистемность: теоретический и прагматический аспекты

Токовенко А. С., Третьяк А. А., Днепропетровский национальный университет имени Олеса Гончара

В статье рассматриваются императивы обращения современных политико-теоретических исследований к политическому знанию и политической истине. Устанавливаются пределы задач современной политической теории, постепенно обновляются после постбихевиаристского переворота. Изучается релятивизм современного политического знания, связанный с особенностями политической деятельности. Исследовано значение структуры фундаментальных обоснований политического бытия современности. Определяется влияние политических доктрин, имеющих претензию не только на коррекцию макрополитического управления и преобразования жизни социума на определенных идейных основах, но также имеют универсальные значения. Выдвигаются гипотезы относительно политической истины как части понятийно-категориального аппарата современной политической науки, которая позволяет провести экспертизу соответствия концепций взаимодействия политической системы и глобальной экосистемы. Выясняется значение политической эпистемности в соответствии с приоритетами и критериями эффективных политических решений. Обоснованно разграничения между политизацией этничности и этнизацией политики, которые вносят в политические системы стран мира элемент нестабильности. Подчеркивается значение применения понятия политической истины в рамках современных теоретических дискуссий и политической практики. Рассматривается влияние установления содержания и интегрированного значения политической истины как символа и реального явления в политической науке и политической жизни современного мира. Изучаются особенности эволюционной эпистемологии как парадигмы упорядочения представлений о путях получения достоверного политического знания. Проанализирована специфика политической эпистемности в эволюционно-культурном контексте как результат длительного процесса апробации научных и прикладных положений. Раскрыты условия установления возможных и применяемых коннотаций понятия истины в современной научной среде политической науки. Предоставлено внимание процессам конституирования политической эпистемологии, как субдисциплины, ориентированной на получение ответов на фундаментальные вопросы современной политической теории.

Ключевые слова: *политическая истина; политическая эпистемность; политическая теория; политическая философия; симулякр; этническая импликация*

Постановка проблеми.

Наукова проблемність політичної істини набуває актуальності через різноманіття підходів до обґрунтування політичної дії та політичного мислення у сучасній політичній теорії. Досвід першої декади ХХІ століття засвідчив, що доля раціональності у політичних відносинах залишається не з'ясованою. Парадигма цілераціональної політичної діяльності та системна технологічність управління й надалі охоплюють політичний світ.

У зв'язку з цим виникає питання, чи є політична істина лише функцією системи технологічного управління, одним із виразів технологічного раціоналізму, чи в ній акумулюється багатовимірний філософський та політико-діяльнісний досвід людства? Релятивістське пояснення істинності політичних суджень та дій з точки зору теорій постмодернізму не відповідає вичерпно на всі питання. Тому актуальним є розгляд найбільш впливових із нині існуючих традицій тлумачення політичного пізнання. Також у цьому контексті потребує уваги специфіка су-

часного політичного світу, його потреби та тенденцій розвитку.

Перше десятиліття ХХІ століття у порівнянні з першим десятиліттям ХХ століття виступає певним бар'єром та точкою відліку для переосмислення попереднього досвіду і подальших тенденцій політичного розвитку всього людства та його окремих частин. Відповіді на глобальні виклики сьогодення (ними є, як відомо, не лише загроза навколишньому природному середовищу, як це було наприкінці 90-х років ХХ століття, але й нове зростання ядерної небезпеки та ескалація локальних військових конфліктів) змушують висувати питання про підґрунтя й критерії правильності прийняття політичних рішень у глобальній політиці. Чим керуються сучасні світові лідери та лідери політичних сил у національних політиках? Наскільки парадигма раціонального вибору та теорія ігор відображають специфіку поведінки політичних діячів? Що слугує критерієм логічності політичних дій та сприйняття політичного результату? Наскільки незмінним залишається макевіалістський спосіб мислення й політичної діяльності, і чи може бути сучасна політична дійсність підтвердженням аксіом політичної доцільності, викладених у Артхашастрі у II столітті до н.е.? Ці питання виникають через неоднозначність політичних перспектив розвитку людства та можливостей його консолідованого розвитку.

Аналіз досліджень та публікацій.

Незважаючи на те, що політико-епістемологічна проблематика є такою, що вимагає суттєвих зусиль з боку вітчизняних та зарубіжних дослідників, зокрема для розвитку її вихідних принципів, концептуального апарату, інструментарію тощо, відзначимо, що останнім часом завдяки працям П. Гнатенка, В. Вершини, В. Кривошеїна, В. О कोरोкова, С. Шевцова та інших науковців визначені певні пріоритети у дослідженні політико-епістемологічних питань.

Метою статті є визначення політичної епістемності як теоретичної та прагматичної категорії політичного пізнання. Завданням статті є розгляд теоретичних та практичних проявів політичної епістемності.

Виклад основного матеріалу.

Імперативами звернення сучасних політико-теоретичних розвідок до політичного знання й політичної істини є подальше посилення впливу природничо-наукової парадигми на розвиток сучасної політичної науки. У провідних наукових часописах сучасності, яким є, серед

іншого, «Американський журнал політичної науки» (American Political Science Review), значна кількість публікацій пов'язана з експериментальними дослідженнями, систематизацією емпіричного матеріалу та застосуванням комплексних міждисциплінарних методик. Ця тенденція відображає, з одного боку, придатність предмету політичної науки – політичної системи та в цілому політичної сфери суспільства – до емпіричної квантифікаційної фіксації. З іншого боку, прояви природничої науки у політології висувують проблему критеріїв вірогідності наукових результатів та їх співвіднесення з традиційними ознаками соціально-політичного та гуманітарного пізнання [7]. Саме тому в сучасних дослідженнях значна увага надана природничим та науково-методологічним засадам сучасного політологічного наукового пошуку [8], його співвіднесення з завданнями політичної науки. В сучасних політичних умовах наукова істина не має вичерпних та однозначних характеристик. Тому доцільно звернутися до когерентного розуміння наукової істини [5], її співвіднесення з реальністю та придатності до вживання у цьому контексті поняття політичної істини.

Окреслення завдань сучасної політичної теорії відбувається в умовах, коли вона поступово оновлюється після постбіхевіористського перевороту 70-х років ХХ століття. Це здійснюється шляхом залучення філософських настанов постмодернізму та комунікативної прагматики. Зазначене у новий спосіб актуалізує поняття політичної істини. Релятивізм сучасного політичного знання, пов'язаний з особливостями політичної діяльності в умовах політичної конкуренції, ставить під сумнів визначення істинності тверджень і положень у політичному контексті на прагматично-буденному рівні. Водночас політична теорія, яка відповідає за цілісність політологічного наукового знання, покликана визначити межі науковості й постановки проблем політологічного дослідного пошуку. У зв'язку з цим тема конвертації політичної істини і контексту великої політичної теорії є досить важливим завданням сучасності, оскільки розрізнення істинного і хибного у прикладному варіанті політичного аналізу вже давно віднесено до сфери цінностей ідей та етико-моральних нормативів. Останні, за висновком політологів-практиків, не завжди пов'язані з конкретною політичною реальністю.

У цьому зв'язку завданням сучасної політичної теорії дослідження є встановлення дослідно-прагматичної конфігурації політичної істини

в умовах розбудови нової «великої теорії» (grand theory) сучасної політичної науки.

Соціально-філософська комунікативна прагматика також висуває низку питань щодо епістемологічного апарату сучасної політичної науки. Лінгвістична філософія в цілому, починаючи з Людвіга Вітгінштейна, відкинула самостійне значення знаків у політичному мовленні. Відтак і політична наука, якщо вона ґрунтується на певних ціннісних або цивілізаційно-культурних засадах, не може спиратися виключно на проблематику вживання мови та досліджувати дискурс як середовище існування політичної символіки та семіотики. Водночас комунікативна прагматика, представлена роботами Юргена Габермаса, дає змогу пов'язати політико-епістемологічний і морально-етичний, або етико-дискурсивний контексти вживання поняття «політична істина».

У структурі фундаментальних обґрунтувань політичного буття сучасності чільне місце посідають доктрини, які мають претензію не лише на корекцію макрополітичного управління та перетворення життя соціуму на певних ідейних засадах, але також мають універсалістське значення, підтверджене розвитком політичної історії й масовістю підтримки.

Зокрема, сучасна ліберальна теорія є середовищем обговорення можливостей політичного розуму (public reason). Крім того, вона має універсалістські глобальні інтенції і протягом всього свого розвитку виступає за політичну просвіту і поширення практик раціональних дискусій і загального критичного сприйняття політичної дійсності.

Сучасна ліберальна теорія ставить питання про можливість розумної політичної людини та граничної свободи політичних міркувань. Саме в цьому середовищі необхідним є розгляд прихованих (імплікативних) можливостей політичної істини та її перспективного прикладного застосування, як чинника реалізації прав і свобод людини в сучасному світі.

Релігійне пізнання набуває актуальності у контексті дослідження політичної істини через ренесанс релігійної свідомості у XXI столітті. Відновлення значення конфесійної ідентичності та фундаментально-релігійних теоретизувань на початку нового тисячоліття, незважаючи на технологічний прогрес, робить необхідним виявлення епістемічних засад політичної релігійності та їх впливу на політичну інтерпретацію правильності дій та пояснення дійсності.

Оскільки релігійне політичне пізнання є, скоріше, духовним феноменом, то й політична істина ґрунтується на духовних засадах. Водночас інвентаризація цих міркувань ще не мала окремого наукового дослідження. Це визначає потребу заповнення лакуни, оскільки духовно-культурний ренесанс неодмінно ставить питання про втілення політичних цінностей традиційних релігійних систем. Так само набуває актуальності політико-епістемологічний аналіз новітніх релігійних течій та їх зв'язку з традиційними концепціями доброго устрою та гарного управління (good governance).

Політична істина у контексті моноідеологічних доктрин сучасності виступає як критерій оцінювання перспектив кожної конкретної ідейної течії в умовах політичних і соціальних, економічних і культурних змін [9]. Так само політична істина може проявити себе як чинник ідентифікації тих компонентів ідеологізованого політичного знання, які можуть бути використані у подальшому політичному розвитку людства.

Вибіркова прагматична рецепція політико-ідеологічних положень відбувається постійно через виникнення нових суспільних політичних рухів, перегляд доктринальних положень в академічних дискусіях тощо. Водночас розрізнити актуалізовані ідеологічні позиції можна лише за допомогою їх відповідності істині як чиннику логічного й раціонального впорядкування людського знання про політику.

Окремим чинником взаємодії предметного контексту політичної істини та моноідеологічних політичних доктрин є релятивізм знання та істини в сучасному світі. Відсутність абсолютно-го критерію відповідності новітніх ідей політичним реаліям, визначає потребу подальшого розгляду змісту і значення ідеологічних положень та їх впровадження у політичну дійсність.

Універсалізація цінностей охорони природи та поширення екологічної свідомості також мають певні наслідки для сучасного політичного світу. У зв'язку з цим політична істина є тією частиною поняттєво-категорійного апарату сучасної політичної науки, яка дозволяє провести експертизу відповідності концепцій взаємодії політичної системи та глобальної екосистеми відповідно до пріоритетів та критеріїв ефективних політичних рішень. Поняття біоетики та біополітики [6] зображують перспективу горизонтальної взаємодії політичної діяльності та імперативів збереження навколишнього при-

родного середовища. Водночас деякі положення екологістських доктрин та концепцій сталого розвитку є надто радикальними й потребують обговорення з позицій політичного реалізму для більш успішного та оптимального їх впровадження у життя суспільства.

Етнічний ренесанс у багатьох країнах світу на початку XXI століття та ескалація міжетнічних конфліктів також висувають низку вимог до поняття «політична істина». Політизація етнічності й етнізація політики є тими процесами, які вносять до політичних систем країн світу елемент нестабільності. У зв'язку з цим політична істина виступає одним зі способів теоретичного становлення рівня оптимальності етнічного самовиразу в умовах демократії, а також впливу етнічної свідомості на загальний процес політичного пізнання. При цьому етнічна суб'єктивність та ментальні умови політичних міркувань не досліджувалися повною мірою.

Таким чином, дослідження політичної епістемності зосереджене на основних імплікативних контекстах застосування поняття політичної істини в рамках сучасних теоретичних дискусій і політичної практики. Провідним напрямом викладу матеріалу є встановлення змісту та інтегрованого значення політичної істини як символу та реального явища у політичній науці та політичному житті сучасного світу.

Методологічним підґрунтям розробок політичної епістемності є еволюційна епістемологія як парадигма впорядкування уявлень про шляхи здобуття вірогідного політичного знання. Пізнавальна діяльність людини на високому рівні абстракції не може не враховувати епістемний рівень вірогідності й глибинних стратегій обґрунтування. Політична істина в еволюційно-культурному контексті виступає результатом тривалого процесу апробації наукових і прикладних положень на основі добору конвенційно затверджених критеріїв епістемності.

Розгляд політичної епістемності як нової категорії сучасної політичної науки передбачає встановлення можливих та вживаних конотацій поняття істини в сучасному науковому середовищі. Природничий та технічний характер розвитку сучасних наукових досліджень передбачає досить вузький підхід до поняття істини. Воно застосовується для позначення граничної відповідності наукових результатів досліджуваній реальності. Своєю чергою філософське розуміння істини як результату гносеологічного процесу в сучасному науковому середовищі має досить

обмежене застосування. У даному напрямі потрібно розглянути основні науково-методологічні та філософські напрямки інтерпретації поняття істини у співвідношенні з основними компонентами політичної системи та політичного процесу.

Важливим завданням з'ясування змісту категорії політичної епістемності є встановлення та опис пошуку істини у сучасних політичних умовах, які характеризуються мінливістю й динамізмом.

Сучасний стан вітчизняної політичної науки характеризується розумінням того, що подальший її розвиток можливий лише за умов концентрації уваги дослідників на теоретико-методологічних питаннях, які повинні поглибити уявлення про природу політичного, сутність політичної реальності, особливостей її пізнання тощо. Одним із найбільш перспективних напрямів подібного наукового пошуку та одночасно одним із найменш досліджених є політична епістемологія, яка зорієнтована на отримання відповідей на фундаментальні питання. Ними є: способи отримання знання про політичну реальність? У чому полягають особливості когнітивних механізмів політичного пізнання? Як ми можемо використати знання про політичну реальність?

Основним результатом розвитку сучасних моноідеологічних доктринальних систем стало руйнування їх авторитету через невдалі експерименти у втіленні програмних положень [10]. У зв'язку з цим навіть марксизм [6] як найбільш обґрунтована, раціоналізована, та логічна моноідеологічна система втрачає переконувальний потенціал та позбавляється претензій на універсальну політичну істину.

Отже, в моноідеологічному контексті політична істина потребує нових орієнтирів авторитетного обґрунтування, якими можуть стати лише інституалізовані наукові спільноти, дослідні центри, об'єднання експертних груп на локальному, регіональному, національному і глобальному рівні.

Таким чином, замість моноідеологічної політичної істини перед людством постає потреба формування інтердоктринальної та навіть деліберативної істини, заснованої на обговоренні і відкритому затвердженні на основі політичної епістемності.

Політична істина є великою мірою політико-філософським концептом, однак у політологічному значенні його зміст розкривається на основі критеріїв науковості політологічних до-

сліджень. Методологія сучасної політичної науки орієнтована на досягнення вірогідних наукових результатів, на основі природничо-наукових критеріїв, при цьому дослідження поділяються на фундаментальні і прикладні. І основним завданням тут є розв'язання проблемних ситуацій, здобуття достовірної інформації через використання математичного апарату і комп'ютерного моделювання.

Водночас ціннісні критерії істинності і мотивації дослідження рідко вивчаються у сучасних політологічних дослідженнях. Тому необхідним є встановити, чи корегується загальним науковим і філософським поняттям, а також загальним поняттям істини, поняття наукової результативності сучасної політичної науки.

Політична діяльність відкриває для політичної істини також багато різних вимірів розгортання смислу, це і співвідношення понять «політична правда» і «брехня», «логічна» і «нелогічна» політична дія, омана та маніпуляція. У цих умовах політико-комунікаційного тиску для населення важливим є раціонально-критичне сприйняття [4], яке базується на дихотомії істинних – хибних положень, проте що в ситуації сучасної людини може бути істинним, або хибним також потребує з'ясування.

Таким чином, епістемний вимір політичної істини, сконцентрований на досягнення достовірного політичного знання на основі інтенсивного розвитку сучасної політичної теорії, свідчить, що теоретичне політологічне знання йде шляхом вдосконалення поняттєво-категорійного апарату і раніше встановлених концептуальних змістів.

Політична епістемність сучасної політичної теорії відповідає, перш за все, критеріям виробничої науки, а також критеріям міждисциплінарності, технологічності та демаркації з ненауковим знанням. Політична теорія також позбавляється зв'язків з філософськими концептами. Відхід від умоглядності та спекулятивності в політичній теорії спричиняє проблеми верифікації політичного знання не на основі реальних політичних процесів, яким відповідають теоретичні уявлення, а на основі конвенційності наукового товариства та визнання досягнень вчених із різних країн світу.

Також у контексті цивілізаційної політичної істини пошук у галузі причинно-наслідкових і

семантичних зв'язків між частинами етнічних текстів розкриває існування феномену симуляції [1] й існування традиційних текстів як симулякрів. Вказані тлумачення тиражуються у наукових дослідженнях та засобах масової інформації, будують пересічне уявлення щодо політичної культури певної нації та їх історичного розвитку. Корекція та наближення до істини змісту даного симулякру може сприяти наближенню різних етно-орієнтованих політичних істин та встановленню діалогу культур у глобалізованому світі, взаєморозуміння між народами та цивілізаціями. Формування глобальної політичної істини як інституції, сформованої на основі етноорієнтованих переконань може також координувати взаємини між інтелектуальними традиціями та претензіями на значущість масових культур народів сучасного світу.

Таким чином, здійснений вище аналіз політико-культурної еволюції дозволяє зробити висновок, що її сутнісні характеристики розкриваються у трансформаційному та трансмісійному вимірах. При цьому політико-культурна трансформація та трансмісія експлікуються через співвідношення інваріантних та варіативних складових політичної еволюції, процедури імітації та ритуалізації у політиці, дію політичних культурогенів як негенетичних засобів трансляції інформації у політичному просторі та часі.

Висновки.

Отже, етнічно-прагматичними імплікаціями загальної політичної істини слід вважати етнментальну упередженість та стереотипи мовленнєвих прагматичних прийомів, які створюють упередженість суб'єкта мислення та обмежують число альтернатив у виборі комунікативної поведінки. Разом із тим етнічний досвід й етнічні архетипи формують певні знаннєві структури, які є об'єднуючими відносно прагма-комунікативних когнітивних практик.

Звідси загальнолюдська політична істина стоїть перед перспективою широкої культурної інклюзивності, відсторонення від цивілізаційної вибірковості та ієрархії етноцентричних цінностей. Етнічна проблематика свідчить про те, що розбіжності між людськими спільнотами дають матеріал для активного пошуку підґрунтя для єднання в межах глобального мисленнєвого експерименту.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляция / Ж. Бодрийяр. – Режим доступа: https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/bodr_sim/
2. Бурдяк В. І. Політична культура, ідеологія, психологія / В. І. Бурдяк, Н. Ю. Ротар. – Чернівці: Рута, 2000. – 104 с.
3. Влавианос-Арванитис А. Биополитика. Биоокружение: биосиллабус: Глобальная модель биообразования / А. Влавианос-Арванитис, А. В. Олескин. – Афины: Публ. Биополит. интернац. организации, 1993. – 180 с.
4. Даль Р. Демократия и ее критики / Р. Даль. – М.: Мысль, 2003. – 156 с.
5. Демидов А. И. Понимание в политике / А. И. Демидов // Полис. – 1999. – № 3. – С. 131-137.
6. Маркс К. Экономическая рукопись 1861-1863 гг. / К. Маркс // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – М.: Политиздат, 1973. – Т. 47. – 659 с.
7. Омельченко Н. О. Феномен соціального хаосу: філософський аспект: дис. .... канд. філос. наук: 09.00.03 / Н. О. Омельченко. – Запоріжжя, 2005. – 191 с.
8. Порев С. М. Університет і наука. Епістемологія, методологія і педагогіка виробництв знань / С. М. Порев. – Київ: Хімджест, 2012. – 382 с.
9. Філіппова Т. М. Епістемологічні засади формування поняття розвитку в науках про культуру (В. Дільтей, Баденська школа, М. Вебер): автореф. дис. ... канд. філос. наук: 17.00.01 / Т. М. Філіппова. – Харків, 2006. – 16 с.
10. Чигирин Ю. Ю. Політична ідеологія: минуле, сучасне, майбутнє / Ю. Ю. Чигирин. – Київ: ДП Видавництво «Зовнішня торгівля», 2004. – 45 с.

REFERENCES

1. Bodryjyar, Zh. Symulyakry y symulyacyya [Simulacra and simulation]. Retrived from: https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/bodr_sim/ [in Russian].
2. Burdyak, V.I., & Rotar, N.Yu. (2000). Politychna kul'tura, ideologiya, psykhologiya [Political culture, ideology, psychology]. Chernivci: Ruta [in Ukrainian].
3. Vlavyanos-Arvanytys, A., & Oleskin, A.V. (2003). Byopolytyka . Byo- okruzhene byo- sy'llabus [Bio-environment Biosyllabus: Global model of bio-education]. Afiny: Publ. Byopoly't. ynternacz. orgcyu [in Russian].
4. Dal', R. (1995). Demokratiya y ee kritiki [Democracy and its critics]. Moscow: Mysl [in Russian].
5. Demidov, A.Y. (1999). Ponimanie v politike [Understanding in politics]. Polis, 3, 131-137 [in Russian].
6. Marks, K., Engels, F. (1973). Ekonomicheskaya rukopys 1861–1863. [Economic Manuscript 1861–1863]. Moscow: Politizdat [in Russian].
7. Omelchenko, N.O. (2005). Fenomen socialnogo хаосу: filosofskiy aspekt [The phenomenon of social chaos: the philosophical aspect]. Candidate's thesis. Zaporizhzhya [in Ukrainian].
8. Porev, S.M. (2012). Unversytet i nauka. Epistemologiya, metodologiya i pedagogika vyrobnyctv znan [University and science. Epistemology, methodology and pedagogy of knowledge production]. Kyiv: Himdzhest [in Ukrainian].
9. Filippova, T.M. (2006). Epistemologichni zasady` formuvannya ponyattya rozvy`tku v naukah pro kul`turu (V. Dil'tej, Badens`ka shkola, M. Veber) [Epistemological principles of formation of the notion of development in the sciences of culture (V. Diltey, Baden school, M. Veber)]. Extended abstract of candidate's thesis. Harkiv [in Ukrainian].
10. Chygyryn, Yu.Yu. (2004). Politychna ideologiya: mynule, suchasne, majbutnye [Political ideology: past, present, future]. Kyiv: DP Vy'davny`ctvo «Zovnishnya torgivlya» [in Ukrainian].

Токовенко Олександр Сергійович

Декан факультету суспільних наук і міжнародних відносин, доктор філософських наук, професор
Дніпровський національний університет імені
Олеся Гончара
49010, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 72

Третяк Олексій Анатолійович

Завідувач кафедри політології, доктор політичних наук, професор
Дніпровський національний університет імені
Олеся Гончара
49010, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 72

Email: kafpol@ukr.net

Цитування: Токовенко О. С. Політична епістемність: теоретичний та прагматичний аспекти / О. С. Токовенко, О. А. Третяк // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2018. – Т. 21. – № 10. – С. 114-120.

Citation: Tokovenko, O.S. & Tretyak, O.A., (2018). Politychna epistemnist: teoretychnyi ta prahmatychnyi aspektu [Political epistemity: theoretical and pragmatic aspects]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 21(10), 114-120.

Стаття надійшла / Article arrived: 03.09.2018

Схвалено до друку / Accepted: 05.10.2018